

СОЗИКІНА Г. С.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Харківський національний
автомобільно-
дорожній університет,
м. Харків, Україна

ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

SOZYKINA G.S. Informal education in foreign language teaching. *The article analyzes the current trends of research in foreign language teaching in connection with informal education. The pre-conditions and prospects of foreign language teaching development in the system of informal adult education in modern society as one of the components of social consequences of globalization and informatization are studied. Such an effective pedagogical technology as language portfolio is highlighted and characterized. It can be used by both teachers and students in foreign language classes due to its personal orientation and a high level of creative work on their own.*

Key words: informal education, foreign language training, long-life learning, personal and professional development, language portfolio.

СОЗИКІНА Г.С. Інформальна освіта у навчанні іноземних мов. У статті проведений аналіз сучасних напрямків наукових досліджень щодо організації навчання іноземних мов у взаємозв'язку з інформальною освітою. Вивчені передумови та перспективи розвитку навчання іноземних мов в системі інформальної освіти дорослих у сучасному суспільстві як одного із складників соціальних наслідків глобалізації та інформатизації. Визначено та схарактеризовано ефективну педагогічну технологію, яку викладачі та студенти можуть застосовувати на заняттях з іноземної мови – мовний портфель, що передбачає особистісну орієнтацію та високий рівень самостійної творчої роботи.

Ключові слова: інформальна освіта, іншомовна підготовка, безперервна освіта, особистісно-професійний розвиток, мовний портфель.

СОЗЫКИНА А.С. Информальное образование в обучении иностранным языкам. В статье проведен анализ современных направлений научных исследований организации обучения иностранных языков во взаимосвязи с информальным образованием. Изучены предпосылки и перспективы развития обучения иностранным языкам в системе информального образования взрослых в современном обществе как одной из составляющих социальных последствий глобализации и информатизации. Определена и охарактеризована эффективная педагогическая технология, которую преподаватели и студенты могут применять на занятиях по иностранному языку – языковой портфель, предусматривающий личностную ориентацию и высокий уровень самостоятельной творческой работы.

Ключевые слова: информационное образование, иноязычная подготовка, непрерывное образование, личностно-профессиональное развитие, портфель.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес та соціально-економічне життя підштовхує людину оновлювати інформацію, якою вона володіє, витрачаючи на це майже все життя. Безперервне навчання часто розглядають як компенсаторну освіту, що стимулює до заповнення прогалин у вже отриманій освіті дорослих людей, або як необхідність у оновленні знань внаслідок їх старіння. Такий метод отримання інформації прийнято відносити до інформальної освіти, що підтримує та зберігає зацікавленість людини пізнанням світу, її мотивацію щодо навчання, постійний розвиток себе як особистості.

Сьогодні для сучасного суспільства актуальним постає питання «освіти впродовж всього життя» – «lifelong learning» [6]. У європейських країнах принцип функціонування освітньої системи полягає у зацікавленості студентів у подальшому розвитку, що не припиняється впродовж усього життєвого шляху. Останніми роками, проміжок часу, за який інформація стає застарілою, скоротився до п'яти років. Неактуальним стало навчання протягом декількох років та подальше використання набутих знань протягом всього життя, тому що постійне оновлення інформації потребує самовдосконалюватись весь час для досягнення успіху в житті [4]. Якщо застосувати зазначене твердження на практиці, то швидкий розвиток інноваційних технологій у сфері виробництва, фінансовій та банківській галузях, змушує працівників цих підприємств, закладів та установ постійно підтримувати

свою кваліфікацію. Це являється основним чинником, що впливає на само-освіту протягом всього життя, яка стала складовою сучасної системи освіти та є одним із соціальних наслідків модернізації та інформатизації всього суспільства [1].

Навчання іноземної мови в університеті відноситься до викладання дисциплін гуманітарного циклу, які мають значний виховний та розвиваючий потенціал. У навчанні іноземної мови важливо задіяти інтереси студентів, виявити хвилюючі їх сфери, що посилять мотивацію до навчання та стимулює до інформальної освіти (пошук джерел для іншомовної освіти в Інтернеті, спілкування з носіями мови, перегляд фільмів та читання літератури іноземною мовою тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Завдяки багаторічним науковим дослідженням у таких теоретико-концептуальних та практичних сферах, як філософсько-концептуальна та аксіологічна (Т. Браже, А. Даринський, Л. Лесохіна); історико-педагогічна (Н. Лобанова, Є. Огарьов, Є. Соколовська та ін.); соціокультурна (С. Вершловський, Б. Любімов, Є. Тонконога та ін.); методична (Ж. Вітлін, А. Марон, Т. Шадріна та ін.) можливості освіти протягом всього життя та її вплив на становлення особистості було вивчено достатньо ретельно.

Значна частина досліджень проводилася у сфері, що стосується освіти дорослого населення та охоплює наступні питання: єдність виховання та навчання (О. Бондаревська, С. Гончаренко, О. Шапочкіна [13], проблеми соціалізації та індивідуалізації в процесі глобалізації (Л. Аніщенко, Л. Лук'янова, С. Прийма [2], Ю. Бородай, Ю. Вишневський, М. Карпенко [6],), вивчення освітнього знання як важливої компоненти особистості (Л. Баженов, П. Бергер, Т. Лакмен, В. Петренко [7], Г. Шевченко[11]). Значу роль відіграють праці таких освітніх практиків, що уміло розробляють освітні програми для навчання дорослих людей (Е. Гусейнова [4], У. Мауч, Л. Сігаєва [9] та інші).

Необхідно зазначити, що вивчення іноземної мови як навчальної дисципліни стає основою полікультурного розвитку людини. Огляд літератури наукового спрямування дає підстави зробити висновок: вивченню іноземних мов студентами у системі інформальної освіти приділено недостатньо уваги, що і стало предметом цього дослідження.

Мета статті – знаходження відмінностей між формальною та інформальною освітою, яка забезпечує безперервного процесу саморозвитку людини, а також визначення особливостей вдосконалення іншомовної підготовки в системі інформальної освіти.

Виклад основного матеріалу. На основі проведеного аналізу наукових джерел можна дійти висновку, що формальна форма освіти призначена для довготривалої програми навчання або короткочасного курсу, після закінчення

якого випускник, що успішно склав підсумкові іспити, отримує сукупність прав, гарантованих українським законами країни.

За законом України «Про освіту» громадянам гарантовано право на отримання освіти протягом життя незалежно від віку, статі, етнічної приналежності, освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня, наукового ступеню, вченого звання, світогляду, соціального статусу та майнового стану, місця проживання та реєстрації, здоров'я, крім того, право на державну та суспільну підтримку, право на необхідні умови навчання. [5; 7].

Грунтуючись на аналізі зазначених джерел, інформальну освіту можна визначити як набуття соціально-культурного досвіду, який не входить до меж педагогічно організованого процесу та не має його ознак. Процес оволодіння інформацією протягом життя не завжди є усвідомленим. Поняття «інформальна освіта» має префікс «ін-», тобто трактується як «без-», як освіта, що позбавлена формальностей та додаткових процедур [2].

Інформальна форма освіти повністю задовольняє структуру життєдіяльності дорослої людини. Певні елементи навчання можуть мати багато спільного з низкою формам соціального проявлення особистості. Ось чому не так важливо, яким чином людина оволоділа необхідними навичками та знаннями, що вона використовує у своєму житті, головне – їх наявність. Деякі країни вже ведуть розмови про запровадження сертифікації інформальної освіти, її схвалення суспільством, а не тільки її документального підтвердження.

Отже, складовими інформальної освіти можна назвати: оволодіння новою інформацією методом спроб і помилок; самоосвіту стихійного характеру, коли людина самостійно шукає відповіді на актуальні питання; обмін досвідом та взаємне навчання в процесі виконання певної роботи; розширення духовного світу, культурного та естетичного бачення під час відвідування різних установ та заходів; оволодіння знаннями на базі сучасних інформаційних технологій (Інтернету, телебачення, баз даних тощо); виконання завдань під керівництвом досвідченого спеціаліста [3].

Інформальна освіта у сфері вивчення іноземних мов передбачає, що людина не притягнута до навчання в примусовому порядку, а має власну мотивацію та бажання; робить кроки для втілення власних мотивів, потреб, інтересів, розвиває себе як індивідуальність [15].

На думку українського науковця С. Яблокова, на нинішньому етапі навчання іноземним мовам потенціал інтеграції «формального», «неформального» та «інформального» навчання використовується далеко не повною мірою через деяких причин, а саме: 1) недостатня теоретична розробленість цієї проблеми у вітчизняній методиці; 2) неточне розуміння сутності інтеграції «формального», «неформального» «інформального» навчання самими педагогами, а отже, не завжди коректне її використання в навчанні іноземних мов;

3) відсутність вітчизняних підручників для забезпечення інтеграції «формального», «неформального» та «інформального» навчання іноземних мов [12].

На основі проведеного аналізу наукових джерел можна виділити основні фактори та умови, що обумовлюють стимулювання студентів до інформального освіти у процесі навчання іноземних мов [8; 9; 13; 14]:

- зміщення ідеології освітнього процесу на ідеї безперервної освіти як процесу відкриття себе та свого потенціалу для подальшого безперервного особистісно-професійного розвитку;
- зміщення акцентів в ідеології освітнього процесу на компетентні та особистісні аспекти результатів навчання, практико-орієнтована спрямованість освіти (орієнтація на державні освітні стандарти);
- залучення провідних науковців та майстрів-практиків до навчання студентів у відповідній галузі знань;
- блочно-модульна побудова освітньої програми студентів;
- створення умов та мотивації для участі студентів у міжнародних та всеукраїнських конференціях, семінарах, форумах;
- використання провідних технологій навчання: розвиваючих, навчальних, рефлексивних, які стимулюють студентів до інформальної освіти, самостійної творчої активності та саморефлексії, їх особистісно-професійного та індивідуального розвитку;
- застосування ефективних, універсально-орієнтованих форм, засобів та методів навчання, у тому числі на базі потенціалу та нових можливостей інформаційно-комунікаційних технологій та ресурсів мережі Інтернет;
- розширення тематики програм підвищення кваліфікації педагогів та включення до варіативної частини програм низки особистісно-орієнтованих, інтегруючих дисциплін, модулів, що визначають успішність майбутнього фахівця в професійній сфері (у тому числі модулів з інформальної освіти: лекції, позааудиторні заняття у неформальному форматі (культурно-дозвільні заходи, тренінги, майстер-класи тощо);
- насичення програм практик завданнями міждисциплінарного, проблемно-орієнтованого характеру, що передбачають значну частину творчої, самостійної роботи та саморефлексії (наприклад, використання технології портфоліо, SWOT-аналізу, самодіагностики тощо);
- включення до програм підготовки студентів елементів дослідницької та творчої діяльності для вирішення комплексної проблеми саморозвитку особистості;
- створення можливостей для спілкування та співробітництва студентів один з одним у формальній та неформальній сфері, спільній творчій

діяльності, колективній рефлексії, що відображає модель інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти (клуби, особистісно-професійні дискусії, круглі столи, творчі майстерні, святкові заходи, участь у конкурсах тощо);

- створення комфортних організаційних умов для занять (гідне технічне оснащення аудиторій, грамотно побудований розклад занять тощо).

Безумовно, ефективність навчання іноземної мови підвищується завдяки безпосередньому спілкуванню нею. Той, хто навчається, має бути занурений у мовне та культурне середовище не тільки на заняттях, а й у повсякденному житті. Інформальна освіта повною мірою сприяє цьому. Дуже корисними при навчанні іноземних мов є сервіси соціальних мереж, що є популярними у всьому світі. Багато інтернет-ресурсів збирають на одній платформі тематичні статті, електронні книги, електронні перекладачі та онлайн-редактори текстів, відео- та фото ресурси тощо. Студенти можуть створювати свої власні сторінки мовою, що вивчається, розповідаючи про себе, свої захоплення, свій університет, країну тощо. Таким чином, за допомогою соціальних мереж у студентів розвиваються вміння письмової мови, формується здатність усвідомлювати і уявляти себе як частину своєї національної культури. Спілкування з носіями мови, представниками різних верств та культур формує почуття соціокультурного такту, толерантності та терпимості до людей іншої національності та культурної приналежності. Важливо й те, що соціальні мережі дозволяють студентам ділитися інформацією, що їх цікавить, іноземною мовою, вступати в професійні спільноти.

Серед сучасних соціальних мережеских сервісів із значною кількістю дидактичних матеріалів для навчання іноземних мов слід виділити вікі-технології, аудіо- та відеосервіси, електронну пошту, блоги, чати, навчальні інтернет-ресурси: WebQuest, Subject Sampler, Multimedia Scrapbook, Treasure Hunt, Hotlist.

Також зауважимо, що однією з ефективних педагогічних технологій вдосконалення іншомовної підготовки в системі інформальної освіти, які викладачі та студенти можуть застосовувати на заняттях з іноземної мови та поза їх межами, нині виступає мовний портфель завдяки його особистісній орієнтації та забезпеченню високого рівня самостійної творчої роботи.

Мовний портфель визначається як пакет робочих матеріалів, які представляють той чи інший досвід/результат освітньої діяльності студента з оволодіння іноземною мовою. Такий пакет матеріалів дає можливість самостійно аналізувати та оцінювати обсяг навчальної роботи, спектр досягнень у галузі вивчення мови та іншомовної культури, динаміку оволодіння предметом, що вивчається, в різних аспектах, а також досвід навчальної діяльності у цій галузі.

У сучасній практиці навчання іноземних мов студентами та викладачами можуть бути ефективно використані різні види мовного портфелю залежно від його цільової спрямованості. Для досягнення цілей інформальної освіти найбільш оптимальним є мовний портфель як інструмент автономного вивчення іноземної мови (Language Learning Portfolio), оскільки цей вид мовного портфелю може змінюватись в залежності від одноцільової або комплексної спрямованості, наприклад, мовний портфель з читання (Reading Portfolio), говоріння (Speaking Portfolio), письма (Writing Portfolio), що відображатиме розвиток навичок студента завдяки самостійній практиці у певних аспектах мови; на відміну від одноцільового, багатоцільовий мовний портфель включає різні цілі в галузі оволодіння іноземною мовою (Comprehensive Language Portfolio). Перегляд іншомовних фільмів, конспектування та запам'ятовування нових слів і фраз, що зацікавили, прослуховування аудіоматеріалів, використання ідіом та граматичних конструкцій при спілкуванні з носіями мови – всі вищезазначені прийоми, що використовуються в інформальному навчанні іноземній мові, відображають процеси роботи з різними аспектами мови та можуть бути занесені до відповідних блоків мовного портфелю.

Висновки. Отже, освіта, незалежно від того, яким чином її здобули, сприяє збагаченню внутрішнього світу людини. Особливу роль відведено інформальній освіті, характерною відмінністю якої слід назвати незалежність і самостійність у виборі мети, форми, освітньої програми, комфортних умов для здобуття знань. У свою чергу, роль інформальної освіти при навчанні іноземних мов полягає в тому, що систематичне її включення у повсякденну комунікативну, трудову, пізнавальну діяльність, використання додаткових джерел та засобів для вивчення та вдосконалення мови, вміння вибирати та класифікувати корисну інформацію, джерела та вибудовувати свої самостійні траєкторії/цілі роботи над мовою дозволяють студентам досягати більш високих результатів у її засвоєнні.

Ефективною педагогічною технологією вдосконалення іншомовної підготовки в системі інформальної освіти, яку студенти можуть застосовувати на заняттях з іноземної мови та поза їх межами, є мовний портфель, який забезпечує особистісну орієнтацію та високий рівень самостійної творчої роботи тих, хто вивчає й вдосконалює мову.

Список використаних джерел:

1. Айзікова Л. В. Концепція навчання протягом життя у міжнародних документах і дослідженнях. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська акаде-

- мія». 2012. Т. 199. Вип. 187. С. 62–64.
2. Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б., Прийма С. М. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд ХХІ століття. Рідна школа. 2017. Вип. 11. С. 3–7.
 3. Вершловский С. Непрерывное образование как фактор социализации. Обществознание России. URL: http://www.znanie.org/journal/nl_01/nepreriv_obraz.html. (дата звернення: 02.11.2021).
 4. Гусейнова Е. І. Інформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти. Стратегические направления реформирования системы образования. URL: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica_4_106261.doc.htm. (дата звернення: 03.11.2021).
 5. Закон України із змінами від 7 вересня 2021 р. № 2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 2.11.2021).
 6. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка Відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/March2010/07.htm>. (дата звернення: 02.11.2021).
 7. Петренко В. Л. Стандартизація освіти. Енциклопедія освіти. Київ. 2008. С. 871.
 8. Свиридчук О. Формальне, неформальне та інформальне навчання іноземним мовам. Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць. 2020. Вип. 2(22) С. 150-157.
 9. Сігаєва Л. Є. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.): монографія. К.: ТОВ ВД «ЕКМО», 2010. С. 420.
 10. Шапочкіна О.В. Неперервна професійна освіта за кордоном. Неформальна освіта: зарубіжний досвід організації. 2011. С. 122-125.
 11. Шевченко Г. Неформальна освіта. Енциклопедія освіти. Київ. 2008. С. 583-584.
 12. Яблоков С.В. Інтеграція формального, неформального та інформального навчання в навчанні англійської мови. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 1 (75). С. 107-124.
 13. Godwin-Jones R. Riding the digital wilds: Learner autonomy and informal language learning. Language Learning & Technology. 2019. № 23(1). P. 8-25.
 14. Lai C., Zheng D. Self-directed use of mobile devices for language learning beyond the classroom. ReCALL. 2019. № 30(3). pp. 299-318.
 15. Lee J. S., Dressman M. When IDLE Hands Make an English Workshop: Informal Digital Learning of English and Language Proficiency. TESOL Quarterly. 2019. № 52 (2). pp. 435-445.

Transliteration of References:

1. Aizikova, L.V. (2012) Kontseptsiiia navchannia protiahom zhyttia u mizhnarodnykh dokumentakh i doslidzhenniakh. Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia, 187, 62–64.
2. Anishchenko, O. V., Lukianova, L. B., Pryima, S. M. (2017) Neformalna osvita doroslykh – osvittii trend KhKhI stolittia. Ridna shkola, 11, 3–7.
3. Vershlovskiy, S. Nepreryvnoe obrazovanye kak faktor sotsyalyzatsyy. Obshchestvoznanye Rossyy. Reteved from: www.znanie.org/jornal/nl_01/nepreriv_obraz.html.
4. Huseinova, E.I. Informalna osvita yak vazhlyvyi element bezperervnoi osvity. Stratehicheskye napravleniya reformyrovanyia systemy obrazovanyia. Reteved from: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica_4_106261.doc.htm.
5. Zakon Ukrainy iz zminamy vid 7 veresnia 2021 r. № 2145-VIII «Pro osvitu». Reteved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Karpenko, M. Osvita protiahom zhyttia: svitovy dosvid i ukrainska praktyka. Analitychna zapyska Viddilu humanitarnoi polityky Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzen pry Prezydentovi Ukrainy. Reteved from: <http://www.niss.gov.ua/Monitor /March2010/07.htm>.
7. Petrenko, V. L. (2008) Standartyzatsiia osvity. Entsyklopediia osvity. Kyiv.
8. Svyrydiuk, O. (2020) Formalne, neformalne ta informalne navchannia inozemnym movam. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zbirnyk naukovykh prats, 2(22), 150–157.
9. Sihaieva, L. Ye. (2010) Rozvytok osvity doroslykh v Ukraini (druga polovyna KhKhI st. – pochatok KhKhI st.) Kyiv: TOV VD «EKMO».
10. Shapochkina, O.V. (2011) Neperervna profesiina osvita za kordonom. Neformalna osvita: zarubizhnyi dosvid orhanizatsii, 122–125.
11. Shevchenko, H. (2008) Neformalna osvita. Entsyklopediia osvity. Kyiv.
12. Iablokov, S.V. (2018) Intehratsiia formalnoho, neformalnoho ta informalnoho navchannia v navchanni anhliiskoi movy. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii, 1 (75), 107–124.
13. Godwin-Jones, R. (2019). Riding the digital wilds: Learner autonomy and informal language learning. Language Learning & Technology, 23(1), 8–25.
14. Lai, C., & Zheng, D. (2018). Self-directed use of mobile devices for language learning beyond the classroom. ReCALL, 30(3), 299–318.
15. Lee, J. S., & Dressman, M. (2018). When IDLE Hands Make an English Workshop: Informal Digital Learning of English and Language Proficiency. TESOL Quarterly, 52(2), 435–445.

SOZYKINA A.S.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Kharkiv National Automobile and Road University, Kharkiv, Ukraine
E-mail: annasozykina@ukr.net

INFORMAL EDUCATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

<https://doi.org/10.38014/osvita.2021.88.09>